

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ

ԴԱՍԸՆԹԱՑ

Հետազոտության թեման՝ Խոսքային հաղորդակցում

Հարց՝ Ինչպե՞ս կիրառել խոսքային հաղորդակցումը դասերի ընթացքում

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Մերի Բաբայան

Առարկա՝ Անգլերեն

Ուսումնական հաստատություն՝ Չարենցավանի Ավագ Դպրոց

Երևան-2023

Բովանդակություն

Ներածություն.....	3
Ի՞նչ է խոսքային հաղորդակցումը.....	5
Խոսքային հաղորդակցման տեսակները	7
Ինչպե՞ս կիրառել խոսքային հաղորդակցումը դասերի ընթացքում.....	11
Եզրակացություն.....	20
Օգտագործված գրականության ցանկ.....	22

Ներածություն

Այս աշխատանքի հիմնական **նպատակն** է հետազոտել խոսքային հաղորդակցման տարբեր տեսակները, քննարկել տարբեր վարկածներ՝ առաջարկված տարբեր հեղինակների կողմից և ցույց տալ այն դժվարությունները, որոնք կարող են ծագել այս աշխատանքը կատարելիս:

Մեր հիմնական **խնդիրն** է՝

1. Հետազոտել խոսքային հաղորդակցման տարբեր տեսակները:
2. Համեմատել և գտնել խոսքային հաղորդակցման տարբեր տեսակների միջև եղած նմանությունները և տարբերությունները:

Խոսքային հաղորդակցումը մարդկանց միջև սոցիալական շփման զարգացման բազմապլանային պրոցես է, որը ծնվում է համատեղ գործունեության պահանջմունքներից: Հաղորդակցումը մարդու կենսագործունեության պայմանն է, նրա առաջնային և հիմնարար պահանջմունքներից մեկը, հետևաբար նաև դրա բավարարման պայմանը, հիմքն ու միջոցը: Հաղորդակցման միասնական պրոցեսում պայմանականորեն կարելի է առանձնացնել երեք կողմեր՝ ցեղերի, ժողովուրդների, ազգերի, պետությունների գոյության ու զարգացման նախապայմանն է: Դրանով են մարդիկ ստեղծում խմբեր, հանրույթներ, մշակում համատեղ գործունեության ծրագրեր և նախանշում դրանց իրականացման ուղիները: Հաղորդակցումը նաև անձի ձևավորման ու սոցիալականացման կարևորագույն գործոն է: Դրա շնորհիվ ձևավորվում և զարգանում են հոգեկանին բնորոշ գուտ մարդկային ձևերը ու միջոցները, մասնավորապես գիտակցությունն ու լեզուն:

Առօրյա կյանքում, տանը, դպրոցում, աշխատավայրում, փողոցում և առհասարակ ամեն տեղ մենք անընդհատ գտնվում ենք խոսքային հաղորդակցական իրավիճակներում, որտեղ շփվում ենք ծանոթ և անծանոթ մարդկանց հետ:

Չաղորդակցումը որոշում է անձի վարքագիծը, ձևավորում է նրա գիտակցությունը և ինքնագիտակցությունը, իթանում է անձի զարգացումը, կազմակերպում է մարդկանց համատեղ գործունեությունը: Այն պահանջում է ոչ միայն գիտելիքներ ու ընդհանուր կուլտուրա, այլ նաև ստեղծագործական ինտուիցիա:¹

¹Лобанов А.А., Основы профессионально-педагогического общения, Москва, 2004.

Ի՞նչ է խոսքային հաղորդակցումը

Մարդը չի կարող զարգանալ հասարակությունից դուրս: Ինչպես ասում է հին աշխարհի մեծ իմաստասեր Արիստոտելը.<<Հասարակությունից դուրս մարդը կամ գերմարդ է, կամ գազան>>:

Հաղորդակցումը որոշում է անձի վարքագիծը, ձևավորում է նրա գիտակցությունը և ինքնագիտակցությունը, խթանում է անձի զարգացումը, կազմակերպում է մարդկանց համատեղ գործունեությունը: Այն պահանջում է ոչ միայն գիտելիքներ ու ընդհանուր կուլտուրա, այլ նաև ստեղծագործական ինտուիցիա:

Դեռևս հազարավոր տարիներ առաջ՝ նախապատմական շրջանում, մարդիկ աստիճանաբար տիրապետել են հաղորդակցության հիմնական տեսակներից մեկին՝ **բանավոր խոսքին**: Մինչև գրերի գյուտը տեղեկությունները պահպանվում էին միայն հիշողությամբ և պատկերների միջոցով: Մոտավորապես 3500 տարի առաջ շումերները, հայտնագործեցին գրերի առաջին համակարգը: Նրանք մտքերն իրար հաղորդում էին պատկերներով, որոնք շուտով փոխարինվեցին նշաններով. տեքստերը գրառում էին կավի փոքրիկ սալիկների վրա՝ հնդկեղեգի հատուկ ձողիկով: Հին եգիպտացիներն օգտվում էին գրության մեկ այլ տեսակից՝ գաղափարագրերից (հիերոգլիֆ), որոնք որոշակի հասկացություններ արտահայտող պատկերագրերի շարքեր էին: Հայտնի լեզվաբան Մ. Վ. Պլանովը «լեզու» և «խոսք» հասկացությունների բացահայտման նպատակով ներկայացնում է մի ուշագրավ նույնություն.

«Պատկերացրեք մի հաստոց, որից անընդհատ դուրս են գալիս նոր ժամացույցներ՝ Դրա համար անհրաժեշտ են. առաջին՝ նախապես պատրաստված մասեր, երկրորդ՝ հայտնի կանոնների համապատասխան պատրաստի մասերի հմուտ համակցում: Այդ կանոնները կարող են ինչ-որ տեղ գրված լինել, բայց կարևորը դրանց՝ հավաքող վարպետի գլխում լինելն է: Մանկավարժամեթոդական

գրականության մեջ սահմանազատվում են մարդու խոսքի զարգացման հետևյալ փուլերը

1. մանկական տարիք (մինչև 1 տարեկան)՝ գեղզեղանք և թոթովանք,

2. մսուրային տարիք (մինչև 3 տարեկան)՝ բառի հնչյունային և վանկային կառուցվածքի, նախադասության բառերի միջև գոյություն ունեցող պարզ կապակցությունների տիրապետում (երկխոսությունային և իրադրությունային),

3. նախադպրոցական տարիք (3-ից մինչև 6 տարեկան) մենախոսության և ենթատեքստային խոսքի, պարզ ներքին խոսքի դրսևրում,

4. կրտսեր դպրոցական տարիք (7-ից մինչև 10 տարեկան)՝ խոսքային ձևերի ըմբռնում (բառի հնչյունային կազմ, բառապաշար, խոսքի քերականական կառուցվածք), գրավոր և բանավոր խոսքի, նրանց մատչելի նորմերի տիրապետում, մենախոսելու կարողության բուռն զարգացում,

5. միջին դպրոցական՝ դեռահասության տարիք (10-ից մինչև 15 տարեկան)՝ խոսքի գրական նորմերի, ոճի՝ ըստ ամենայնի տիրապետում, անհատական ոճի ձևավորում:

6. ավագ դպրոցական՝ պատանեկության տարիք (15-ից մինչև 17 տարեկան)՝ խոսքի մշակույթի կատարելագործում, լեզվի առանձնահատկությունների տիրապետում, անհատական ոճի ամրապնդում և կատարելագործում:

Մեթոդական այս խնդիրները լուծվում են այն գիտությունների միջոցով, որտեղից մեթոդիկական քաղում է իր համար սկզբունքորեն կարևոր տեղեկատվություններ:

Խոսքային հաղորդակցման տեսակները

Հաղորդակցման տեսակները կախված են մարդկանց գործունեության ոլորտներից: Դրանցից են գիտական, կրոնական, քաղաքական, մշակութային, տնտեսական, մասնագիտական: Սրանցից յուրաքանչյուրն ունի իր դրսևորումները և առանձնահատկությունները: Եթե հիմք ընդունենք հաղորդակցման ռազմավարությունները, ապա կարող ենք առանձնացնել խոսքային հաղորդակցման հետևյալ տեսակները.

1. Բաց և փակ հաղորդակցում
2. Մենախոսության և երկխոսության հաղորդակցում
3. Դերային և անձնական հաղորդակցում

Հաղորդակցումը կարող ենք անվանել բաց, եթե մարդիկ ցանկություն են հայտնում և կարողանում են ազատ արտահայտել իրենց տեսակետները, զգացմունքները, վերաբերմունքը միմյանց նկատմամբ, ստեղծել փոխվստահության մթնոլորտ: Այդպիսին է լինում սովորաբար մտերմիկ հարաբերությունների մեջ գտնվող մարդկանց շփումը: Ամփջականությամբ աչքի է ընկնում նաև երկխոսական հաղորդակցումը: Հումանիտար հոգեբանության հիմադիր Կ.Ռոջերսը առանձնացնում է խոսքային հաղորդակցման հետևյալ 3 պայմանները.

1. Հաղորդակցման յուրաքանչյուր պահին մարդկանց մեջ գոյություն ունեցող անբռնազբոսությունը:

2. Դրական վերաբերմունքը մեկը մյուսի հանդեպ և ինքդ քո հանդեպ, հոգատարություն ուրիշի նկատմամբ և նրան ընդունում որպես գործընկերոջ:

3. Էմպատիկ ըմբռնում: Հաղորդակցման ընթացքում ուրիշի ապրումները , մտքերը, տրամադրությունը նրբանկատորեն ըմբռնելու և նրան ապրումակցելու ունակությունը:

Հաղորդակցումը լինում է փակ այն դեպքում, երբ հաղորդակցման մասնակիցները չեն ցանկանում կամ չեն կարողանում հստակ ներկայացնել իրենց

մտքերը, արտահայտել իրենց վերաբերմունքը ընկալվող առարկայի, երևույթի, միմյանց հանդեպ: Փակ հաղորդակցությունը արդարացված է հիմնականում այն դեպքում, երբ զգալի տարբերություն կա հաղորդակցվողների գիտելիքների, բախմացության միջև: Նման պարագայում պարզապես անիմաստ է դառնում ժամանակ ծախսել հաղորդակցման մյուս մակարդակների բարձրացման վրա: Փակ հաղորդակցումը տեղի է ունենում նաև կոնֆլիկտային իրավիճակներում, երբ մարդիկ չեն ցանկանում բացահայտել իրենց ծրագրերը, արտահայտել իրենց զգացմունքները և, ընդհակառակը, փորձում են չմատնել իրենց խոսքերով ու շարժումներով իրենց իրավիճակը:²

Խոսքային հաղորդակցումը կարող է լինել տարբեր՝ կախված հաղորդակցվող մասնակիցների թվից:

Երկխոսությունը խոսքային հաղորդակցության հիմնական ձևն է՝ հատկապես ժամանակակից տեղեկատվական հասարակության մեջ, որտեղ երկխոսության ժամանակ մարդիկ օգտվում են տեղեկատվական և հաղորդակցական տարբեր միջոցներից: Ինչպիսին էլ լինի երկխոսության յուրաքանչյուր մասնակցի դերը, բոլոր դեպքերում էլ գործ ունենք տեղեկատվություն հաղորդողի և ընդունողի հետ: Դրանց միջև կառուցված հարաբերությունների որակից է կախված հաղորդակցման արդյունքը:

Երկխոսությունը կազմված է երկու և ավելի մասնակիցներից: Գոյություն ունեն երկխոսության մասնակիցների համագործակցության երեք հիմնական տիպեր՝ կախվածություն, համագործակցություն եւ հավասարություն: Ցանկացած երկխոսություն ունի իր կառուցվածքը՝ ինտոնացիա, որը հանդիսանում է ավարտի հիմնական մասը: Երկխոսության տևողությունը տեսականորեն անսահման է, քանի որ բնույթով այն կարող է բաց լինել: Գործնականում ցանկացած երկխոսություն

² Чернышевский Н. Г., Избранные педагогические сочинения./ Под редакцией А. Ф.

ուևի իր ավարտը: Երկխոսությունը դիտվում է որպես բանավոր հաղորդակցման հիմնական ձև, այդ իսկ պատճառով հաղորդակցման բնագավառում այն ավելի կիրառելի է , քան գիտական, լրագրողական եւ պաշտոնական հաղորդակցման ժամանակ: Լինելով հաղորդակցման առաջնային ձևը՝երկխոսությունը իր մեջ ներառում է հանպատրաստից զրույց: Նույնիսկ գիտական, լրագրողական եւ պաշտոնական հանդիպումների ժամանակ երկխոսությունը պահանջում է հանպատրաստից խոսք:

Խոսքային հաղորդակցման համար, մի կողմից անհրաժեշտ է հաղորդակից անդամների միասնական տեղեկատվական բազա, իսկ մյուս կողմից՝ նրանց սկզբնական նվազագույն միավոր: Երկխոսության նպատակներից, իրավիճակից, հաղորդակիցների դերերից ելնելով՝ կարելի է առանձնացնել խոսքային հաղորդակցման հետևյալ տիպերը՝կենցաղային, գործարար զրույց ու հարցազրույցներ:

Մենախոսությունը խոսքային հաղորդակցման մեկ այլ միջոց է, որը կարող է սահմանվել որպես մեկ անձի մանրամասն հայտարարություն: Տարբերվում են մենախոսության երկու հիմնական տեսակներ: Առաջին՝մենախոսությունը նպատակային հաղորդակցման մի գործընթաց է, որը բնորոշ է գրքային բնագրի բանավոր խոսքին: Այն իր մեջ ներառում է գիտական բանավոր խոսք, դատական խոսք, բանավոր հրապարակային խոսք: Անհրաժեշտ է նշել, որ գրական լեզվում մենախոսության առավել ամբողջական զարգացում է տեղի ունեցել: Երկրորդ՝մենախոսություն, որը ուղղված չէ լսողին և տեղի է ունենում ինքնին, որի ընթացքում չեն սպասում զրուցակցի պատասխանին: Մենախոսությունը կարող է լինել ինչպես նախօրոք պատրաստված, այնպես էլ հանպատրաստից:

Ելնելով խոսքային հաղորդակցման նպատակներից՝առանձնացնում ենք մենախոսության 3 հիմնական տիպեր՝տեղեկատվական, համոզիչ և քաջալերող:

Տեղեկատվական մենախոսությունը ապահովում է գիտելիքների փոխանցման փորձը: Այս դեպքում խոսողը պետք է հաշվի առնի ունկնդրի մտավոր ունակությունները և ճանաչողական կարողությունները: Գոյություն ունեն խոսքային հաղորդակցման տարբեր տեսակներ՝ դասախոսություններ, զեկույցներ, հաղորդագրություններ և այլն:

Չամոզիչ մենախոսությունը ուղղված է ունկնդրի հույզերին: Գոյություն ունեն համոզիչ հաղորդակցման հետևյալ տեսակները՝ շնորհավորական, հանդիսավոր, հրաժեշտի և այլն:

Պատճառաբանված մենախոսությունը ուղղված է ուսանողներին տարբեր միջոցառումների կատարման համար խրախուսելուն: Այստեղ առանձնացվում է քաղաքական խոսքը, բողոքը, կոչով դիմելը:³

³ www.pravmir.ru/monolog-i-dialog-pravila-postroeniya-i-vedeniya/

Ինչպե՞ս կիրառել խոսքային հաղորդակցումը դասերի ընթացքում

Խոսքային հաղորդակցման գործընթացում առավել հաճախ օգտագործվում է նրա դերային բազմազանությունը, բովանդակությունը և կողմնորոշման ձևերը, որոնք արտահայտվում են գործընկերների միջև եղած հարաբերությունների դերերով: Այս դեպքում խոսքային հաղորդագրության տեղափոխման գործընթացում նախատեսվում է հասնել որոշակի արդյունքի: Օրինակ՝ առաջադրանքների կատարում, որի ժամանակ ստորադասին նշանակում են ղեկավար: Անձնային հաղորդակցման ժամանակ ղեկավարը պետք է կարողանա հաղթահարել խոչընդոտները, որոնք կարող են առաջանալ պրակտիկայում միջանձնային հաղորդակցման եւ հակամարտությունների ժամանակ: Պետք է հիշել, որ տեղեկատվությունը, որը հակասում է մեր փորձին, կարող է կամ ամբողջությամբ մերժվել, կամ սխալ հասկացվել: Խոսքային հաղորդակցական փոխազդեցությունների ժամանակ կարող են խոչընդոտներ առաջանալ որոշ մարդկանց միջև՝ սխալ հասկացման պատճառով:⁴ Դերային հաղորդակցման ժամանակ մասնակիցները կարող են փոխվել դերերով, և նրանց իշխելու մակարդակը կախված կլինի ոչ թե գլխավորից կամ ստորադասից, այլ տարբեր իրավիճակներում գործընկերոջ դրսևորած լավագույն հատկություններից: Դերային հաղորդակցումը իրենից ներկայացնում է մեծ զգացմունքայնություն, որը խթանում անհատական և խմբային ստեղծագործական աշխատանքը: Դերային հաղորդակցման արդյունքները բավականին դժվար է կողմնորոշել:

Խոսքային հաղորդակցման տեսակների մասին գոյություն ունեն տարբեր մոտուցումներ: Լեոնտևը պնդում է, որ խոսքային հաղորդակցման ուսումնասիրության մեջ ճիշտ չի լինի կատարել մաքուր միջանձնային շփում, քանի որ յուրաքանչյուր անհատ իրենից ներկայացնում է հասարակական

⁴ www.i-univer.com/p=75

հարաբերությունների միասնություն: Այդ իսկ պատճառով Լեոնտը ելևում է այն հանգամանքից, որ խոսքային հաղորդակցումը գործընթաց է , որը տեղի է ունենում տվյալ համայնքի սոցիալական խմբում, թիմում, հասարակության մեջ: Այդ գործընթացները իրենց բնույթով միջանձնային չեն, այլ սոցիալական: Նրանք առաջանում են սոցիալական անհրաժեշտության պայմաններում եւ իրականացվում են հանրային շփման միջոցով: Հետեւաբար, ճիշտ կլինի դրանք բաժանել երեք խմբի`

1. Սոցիալական ուղղվածություն ունեցող հաղորդակցում
2. Խմբային առարկայական ուղղվածության հաղորդակցում
3. Անձնային հաղորդակցություն

Սոցիալական ուղղվածություն ունեցող խոսքային հաղորդակցման օրինակ կարող են հանդիսանալ դասախոսությունները, հաշվետվությունը, հեռուստատեսային հաղորդումները, որտեղ դասախոսը կամ զեկուցողը հանդես են գալիս որպես հասարակության ներկայացուցիչ եւ իրենց լսարանի հետ քննարկում են որոշակի սոցիալական խնդիր: Դա կարող է լինել որևէ քաղաքի կամ մարզի բնապահպանական խնդիրների մասին:

Խմբային առարկայական ուղղվածության խոսքային հաղորդակցումը նույնպես նպատակ ունի անդրադառնալ սոցիալական խնդիրներին` կազմակերպության կոլեկտիվ փոխգործակցության համատեղ գործունեության ընթացքում: Սա հաղորդակցություն է հատուկ թիմի անդամների կամ մեկ այլ թիմի ներկայացուցիչների միջև:

Այդպիսի հաղորդակցման կենտրոնում անձնակազմի առջև դրված խնդիրներն են: Օրինակ` ուսուցիչների հանդիպումների ժամանակ քննարկվում են կազմակերպության համատեղ գործելու խնդիրները: Դա կարող է լինել քարոզարշավի մասին, դաշտային ուղեւորությունների մասին և այլն: Այս հարցում

կոլեկտիվ մասնակցությունը նույնպես խմբային առարկայական ուղղվածության հաղորդակցում է:

Անձնային հաղորդակցությունը, որը ներկայացնում է 2 և ավելի անձանց միջև փոխգործակցությունը, միաբնույթ չէ: Սա կարող է լինել գործընկերների միջև տեղի ունեցող գործնական հաղորդակցություն, որը ծառայում է կոնկրետ համատեղ միջոցառումների: Օրինակ՝ նախապատրաստում քննությանը, մրցակցությանը կամ համերգին:

Բայց դա կարող է լինել նաեւ այնպիսի հաղորդակցություն, որը կենտրոնացած չէ գործունեության վրա, այլ հաղորդակցվողների անձնական խնդիրներին, ինչպիսիք են ընկերների միջև հարաբերությունների պարզաբանումը կամ աղջկա և տղայի միջև սիրո խոստովանություն:

Շատ հետազոտողներ առանձնացնում են գործնական եւ անհատական խոսքային հաղորդակցման տեսակներ: Այս տերմինները շատ հաճախ հանդիպում են ինչպես ուսումնական գրականության մեջ, այնպես էլ առօրյա կյանքում:

Գործնական հաղորդակցության միջոցով, որը նաեւ հայտնի է որպես դերային կամ ֆունկցիոնալ հաղորդակցություն, կազմակերպվում է տվյալ աշխատանքի համատեղ գործունեությունը: Այդպիսի հաղորդակցման կենտրոնում աշխատանքի հանդեպ հետաքրքրություններն են, գործատուների ֆունկցիոնալ պարտականությունները, նրանցից յուրաքանչյուրի ներդրումը որևէ արդյունքի հասնելու համար, եւ գործընկերների միջև եղած հարաբերությունները, նրանց զգացմունքները, տրամադրությունը, մտավոր կամ ֆիզիկական վիճակը:

Գործնական խնդիրները այնքան էլ կարեւոր չեն գործընկերների համար: Գործը կարող է սպասել, այն կարող է ավարտվել միայն անձնական խնդիրների լուծումից հետո:

Մանկավարժական գործընթացում գործնական եւ անձնական հաղորդակցությունը բավականին սերտորեն միահյուսված են եւ անբաժանելի են

մեկը մյուսից: Ուսուցիչը ուշադրություն է դարձնում այն բանին , թե արդյոք ուսանողը կատարում է առաջադրանքը , թե ոչ, ինչ միջոցներով ևա ճիշտ պատասխան ստացավ:

Փորձառու ուսուցիչը հաշվի է առնում ուսանողի ֆիզիկական կամ հոգեկան վիճակը, նրա ուրախ կամ տխուր տրամադրությունը, ներքին անհանգստությունը, որևէ բանից մտահոգությունը: Ուսուցիչը աշակերտներին պետք է ծանոթացնի համակարգչի աշխատանքին՝ դրանով իսկ ստեղծելով այնպիսի պայմաններ, որ ուսանողը համակարգչին վերաբերվի որպես գիտական տեղեկատվության աղբյուր: Ուսուցիչը հանդես է գալիս որպես իմաստուն մարդ է, ով ի վիճակի է վայելել իր հաջողությունը, ինչպես նաև աջակցել աշակերտներին դժվար պահերին, տալ խորհուրդներ:

Առօրյա կյանքում ուրախության եւ տխրության ժամանակ ուսանողը գալիս է ուսուցչի մոտ՝ ստանալու առավել կարեւոր հարցերի պատասխանները: Դա կարող է լինել բարու և չարի, ազնվության եւ արդարության, բարեկամության եւ սիրո մասին:⁵

Կախված շարունակական բնույթից՝ կարելի է խոսել կարճատև կամ երկարատև հաղորդակցման մասին:

Կարճատև խոսքային հաղորդակցումը բաղկացած է հաղորդակցական ակտերի որոշակի քանակից, որոնք սահմանափակված են բովանդակությամբ և հարցերի թեմաներով, որոնք հուզում են գործընկերներին: Օրինակ ՝ " Բարի օր! "- «Լավ եղանակ է այսօր, այդպես չէ՞»: - «Այո, հաճելի է դուրս գալ>>:

Երկարատև խոսքային հաղորդակցումը իր մեջ ներառում է բազմաթիվ հաղորդակցական ակտեր, եւ կարող է բովանդակությամբ իր մեջ ներառել մի շարք այլ հարցեր:

⁵ Составитель А. В. Плеханов, М., Педагогика, 1983, 336 с

Ինչպես կարճատև, այսպես էլ երկարատև խոսքային հաղորդակցումը կարող համարվել ավարտուն կամ թերի՝ կախված թեմայի բովանդակությունից կամ ավարտի գործունեության բնույթից:

Խոսքային հաղորդակցման մեջ կարելի է առանձնացնել նրա ներքին և արտաքին կողմերը:

Խոսքային հաղորդակցման արտաքին կողմը ներկայացնում է մարդու բանավոր և գրավոր խոսքի միջև եղած կապը: Սրանք գործընկերոջ վրա ազդեցության տեսանկյունից ու լսելի ձեւերն են՝ բառեր, դեմքի արտահայտություններ, ակնարկ, որոնք հեշտությամբ ընկալվում են ինչպես հաղորդակցվողների կողմից, այնպես էլ այլ դիտորդների կողմից: Ի՞նչ են ասում: Ինչպե՞ս են արտասանվում բառերը: Ի՞նչ ժեստեր կամ դեմքի արտահայտություններ են ուղեկցում նրանց: Ինչքանո՞վ են այս խոսքերը, ժեստերը կամ դեմքի արտահայտությունները համապատասխանում սահմանված բարոյական նորմերին: Արտաքին դրսևորումների հիման վրա մենք կարող ենք ասել, որ աշակերտները մեկը իրեն կարող է դրսևորել լավ, մյուսը՝ ագրեսիվ, նաև կարող ենք ճշտել ուսուցչի և աշակերտի միջև եղած հարաբերությունները:

Խոսքային հաղորդակցման ներքին կողմը կենսաբանական եւ սոցիալական կարիքներն են, մոտիվները, հետաքրքրությունները, զգացմունքները եւ մարդկային փոխգործակցության այլ շարժիչ ուժերը: Անձը գործընկերոջ հետ շփման ընթացքում զգում է, բայց միշտ չէ, որ ցույց է տալիս արտաքին ուրախություն, վախ, չարակամություն, անհանգստություն, մտահոգություն, եւ այլն:

Աշակերտը գնում է ուսուցչի մոտ եւ տալիս նրան մի հարց: Ինչո՞ւ նա դա արեց: Ի՞նչը նրան ստիպեց մոտենալ ուսուցչին: Ի՞նչ զգացմունքներ նա ուներ ուսուցչի հետ խոսելիս: Նման հարցերին հաճախ դժվար է պատասխանել թե՛ ուսուցչի համար, թե՛ դիտորդների:

Մ.Ս. Կազան առաջարկում է հաղորդակցման քննարկման տարբեր առումներ՝ առանձնացնելով խոսքային հաղորդակցության չորս հիմնական տեսակներ՝ հաղորդակցում իրական գործընկերոջ հետ, հաղորդակցում խուսափողական գործընկերոջ հետ, հաղորդակցում երեւակայական գործընկերոջ հետ, երկու երեւակայական երեւակայական գործընկերների հետ հաղորդակցում:

Իրական գործընկերոջ հետ խոսքային հաղորդակցությունը ունի մի քանի տեսակներ: Այն կարող է լինել միջանձնային շփում: Օրինակ՝ աշակերտի և ուսուցչի շփումը: Եթե որպես սուբյեկտ հանդես են գալիս մարդկանց իրական խմբեր, օրինակ՝ KBH-ի անդամները, ապա նրանց համագործակցությունը կոչվում է խմբային հաղորդակցություն: Նման հաղորդակցությունը պահանջում է բարձր աստիճանի ըմբռնում եւ թիմի բոլոր անդամների մեջ ներդաշնակության ապահովում, ինչպես նաեւ յուրաքանչյուրին հնարավորության ընձեռում իրեն զգալ նպատակի իրականացման մի մասնիկը:

Ներկայացուցչական հաղորդակցությունը ներառում է անհատների փոխգործակցություն, որոնք գործում են ոչ թե որպես ազատ, ինքնիշխան անհատներ, այլ որպես որոշակի սոցիալական խմբերի կամ հաստատությունների ներկայացուցիչներ: Սա լավ է դրսևորվում տարբեր երկրների պատվիրակությունների կամ կուսակցությունների բանակցությունների ժամանակ: Որպես անհատներ՝ բանակցությունների մասնակիցները կարող են միմյանց նկատմամբ համակրանք կամ հակակրանք զգալ:

Սակայն որպես պատվիրակներ նրանք պետք է այսփսի վարքագիծ դրսևորեն, որը հատուկ է այդ երկրի կամ կուսակցության ղեկավարությանը: Դրա արդյունքում նրանք պետք է ժպտան և ցուցաբերեն հարգանք բոլոր հակառակ կողմի անդամների հանդեպ, թեկուզ, եթե նրանք արժանի չեն, հակառակ դեպքում նրանք իրենց սառը կպահեն և չեն գնա որեւէ զիջման: Ամեն ինչ կախված է այն խնդիրներից եւ համակարգերից, որ նրանք տրված են սկզբից:

Ակնհայտ է, որ պրոֆեսիոնալ-ուսումնական հաղորդակցումը կարելի է համարել ներկայացուցչական հաղորդակցություն: Ի վերջո, յուրաքանչյուր ուսուցիչ իր աշակերտների ու նրանց ծնողների համար ոչ միայն հանդիսանում է որպես հետաքրքիր ստեղծագործող անհատ, որպես մասնագետ մանկավարժական գիտելիքների կոնկրետ ոլորտում, այլև որպես երկրի դասավանդման կազմակերպությունների և պրոֆեսորադասախոսական կազմի ներկայացուցիչ: Իրական սուբյեկտների հաղորդակցման մեկ այլ տեսակ է համարվում մշակութային երկխոսությունը: Որևէ մշակույթ կարող է վերաբերել այլ երկրի մշակույթին որպես իրի կամ իրեն հավասար սուբյեկտի: Առաջին դեպքում տվյալ մշակույթի ժառանգությունը չի ճանաչվում եւ մերժվում է, իսկ նրա մասունքները եւ հուշարձանները կարող են նույնիսկ ոչնչացվել: Օրինակ՝ Նացիստական Գերմանիայի անցանկալի գրքերի այրումը : Երկրորդ դեպքում, տվյալ մշակույթի ներկայացուցիչները հասկանում են այլ մշակույթների իսկական իմաստը, ոչ թե ոչնչացնում են հուշարձանները՝ դրանց վերաբերվելով որպես մշակութային արժեքների: Չենց այսպիսի մշակութային հաղորդակցությունը հանգեցնում է մարդկային արժեքների կուտակմանը, մարդկային հաղորդակցման մշակույթի զարգացմանը:

Այս առումով յուրաքանչյուր ուսուցչի առջև միշտ կան երկու սկզբունքորեն կարեւոր խնդիրներ: Առաջինը, ինչպես ծանոթացնել ուսանողներին տարբեր մշակույթների ժառանգությանը եւ ներկայացնել դրանք որպես համաշխարհային մշակույթի գանձեր , եւ երկրորդ, ինչպես ընկղմել ուսանողին տարբեր մշակույթների երկխոսության մեջ եւ խթանել նրանց հաղորդակցչական մշակույթի ձևավորմանը: Իրական հաղորդակցման ժամանակ խաբուսիկ գործընկերոջ հետ մարդը նկարագրում է մարդկային որակները եւ ունակությունները:⁶

⁶ Շավարշյան Ա. Մ., գիրք Բ, հայպետուսմանկիրատ, Եր., 1961թ., :

Հայտնի է, որ շատ կազմակերպված կենդանիներ՝ շներ, կատուներ, ձիեր եւ այլն, ունեն մի շարք հատկանիշներ, որոնք նման են մարդու՝ հնարավորություն արտահայտելու իրենց զգացմունքները որոշակի գործողությունների, ձայների եւ դեմքի արտահայտությունների միջոցով՝ ի պատասխան մարդկային հաղորդակցման նախաձեռնություններին: Օրինակ, մի շուն ուրախ հաչում է, պոչը այս ու այն կողմ է տանում եւ ցուցադրում հաճելի այլ նշաններ, երբ նրա տերը նրան շոյում է կամ գովում: Կամ, հակառակը, իջեցնում է պոչը եւ տխուր հանվում ինչ-որ տեղ, եթե նրա տիրոջը չարաշահում են կամ ծեծում: Դրա համար մարդիկ խոսում են կենդանիների՝ իրենց տիրոջը հասկանալու կարողության, ինչպես նաև կենդանիների՝ մարդկանց նվիրվածության եւ հավատարմության մասին:

Պատահական չէ, որ շատ գեղարվեստական ստեղծագործություններ՝ հեքիաթներ, առակներ, մուլտֆիլմեր, վեպեր եւ կարճ պատմվածքներ, մարդկանց հնարավորություն են տալիս ոչ միայն զգալ կենդանիների կարողությունը, այլ նաեւ մտածել եւ խոսել նման մարդկային էակների մասին: Օրինակներ այստեղ կարող են ծառայել որպես Կաշտանկա-ն (Անտոն Չեխովի), Սպիտակ ատամ-ը (Ջ Լոնդոն), գայլի ու նապաստակի մուլտֆիլմը՝ «Դե, սպասեք, մի րոպե»:

Իրական սուբյեկտի խոսքային հաղորդակցումը երեւակայական գործընկերոջ հետ տարբերվում է նրանով, որ այստեղ գործընկերը երեւակայական է, որը միայն մարդու գիտակցության մեջ գոյություն ունի:

Այդպիսի տեսակներից մեկը հանդիսանում է ինքնահաղորդակցությունը: Երբ մարդու գիտակցությունը բաժանվում է երկու մասի, որոնք երկխոսության մեջ են մտնում միմյանց հետ: Մարդը ինքն իրեն հարց է տալիս, պատասխանում այդ հարցերին և խոսում ինքն իր հետ:

Երեւակայական գործընկերոջ հետ հաղորդակցման մեկ այլ տեսակ է լուսանկարի կամ դիմանկարի հետ հաղորդակցումը, այսինքն՝ հաղորդակցվում են

այն մարդու հետ, որը տվյալ պահին այնտեղ չէ և չի կարող պատասխանել: Այդ մարդու պատկերը ձևավորվում է ոչ միայն լուսանկարի միջոցով, այլև շնորհիվ նրա մասին հիշողությունների եւ նրա վարքի առանձնահատկությունների:

Երեւակայական գործընկերի հաղորդակցումը այն սուբյեկտների փոխհարաբերություններն են, որոնք հանդիսանում են երեւակայական փոխգործակցության կողմերը: Օրինակ, այն տեղի է ունենում դերախաղի կամ ֆիլմի ցուցադրման ժամանակ, որտեղ հեռուստադիտողը տեղափոխվում է հերոսների աշխարհ:

Մեթոդական այս խնդիրները լուծվում են այն գիտությունների միջոցով, որտեղից մեթոդիկան քաղում է իր համար սկզբունքորեն կարևոր տեղեկատվություններ: Այդ գիտություններից առաջատարը լեզվաբանությունն է, հոգեբանությունը և մանկավարժություն: Խոսքի զարգացման մեթոդիկայի կատարելագործման գործընթացում կարևոր է առաջավոր մանկավարժական փորձի ուսումնասիրությունը, վերլուծությունը, կիրառումը և կատարելագործումը՝ դրանով ապահովելով գիտության և պրակտիկայի կապը: Այս ամենից զատ , կարևոր է ուսուցչի և սովորողների ծնունդերի, նրանց օրինական ներկայացուցիչների համագործակցությունը, սովորողների հաղորդակցումը, նրանց գրագետ խոսքը ձևավորելու համար: Հարկավոր է համագործակցել սովորողների դաստիարակությունը ճիշտ կազմակերպելու համար , քանի որ ավելի հեշտ է դաստիարակել , քան թե վերադաստիարակել: Վերադաստիարակությունը սովորողների մեջ ոչ ճիշտ կամ ոչ լրիվ ձևավորված բարոյականային հատկանիշների, բնավորության գծերի, սովորույթների, արարքների վարքի, բարեփոխումների կատարելագործումն է՝ հասարակության նորմերին համապատասխան, նախապես ճիշտ ու հնարների միջոցով:

Եզրակացություն

Այսպիսով՝ վերլուծելով և ուսումնասիրելով, թե ինչ է խոսքային հաղորդակցումը, թե խոսքային հաղորդակցման քանի տեսակներ գոյություն ունեն, ինչպես են կիրառվում այդ տեսակները, հանգում ենք այն եզրակացության, որ խոսքային հաղորդակցությունը ուսումնադաստիարակչական պրոցեսում հանդիսանում է այն հզոր գեները, որին հստակ տիրապետող մանկավարժը կարողանում է ցանկացած ժամանակ, ցանկացած իրավիճակում իր խոսքը կառուցել այնպես, որ լսողի մոտ հստակ տպավորվի նրա ասելիքը:

Այս աշխատանքի մեջ խոսվեց խոսքային հաղորդակցման տարբեր տեսակների մասին, հատկապես կարևորվեցին մենախոսության և երկխոսության ուսուցումը, դերային և միջանձնային հաղորդակցումը, ինչպես նաև բաց և փակ հաղորդակցման տեսակները:

Որպեսզի աշակերտների մոտ զարգանան խոսքային հաղորդակցման բոլոր տեսակները, մանկավարժները և հոգեբանները խորհուրդ են տալիս, որ ուսուցիչները.

1.Նպաստեն աշակերտի խոսքային գործունեության զարգացմանը:

2.Նույնիսկ աշակերտի չնչին հաջողության դեպքում խրախուսեն նրանց:

3.Պետք է հարաբերությունները կառուցեն սուբյեկտների փոխադարձ հարգանքի վրա:

4.Դրսևորեն զարգացած դիտողականություն, երևակայություն, հուզական վիճակները հասկանալու և վարքագիծը վերլուծելու կարողություններ:

Այսպիսով՝ եթե դասարանը համեմատենք նավի հետ, նավապետը այս դեպքում ուսուցիչն է, որի խոսքը, ինչպես ասել է Միշել դը Մոնտեն, եթե կառուցվում է

աղմուկով, ցույց է տրվում, թե ինչքան թույլ է նրա արտահայտած միտքը: Ուստիև ուսուցիչը պետք է ամեն բոպե, ամեն վայրկյան գիտակցի, որ իր արտահայտած յուրաքանչյուր միտք պետք է լավ կշռադատված լինի, քանի որ այստեղ երեխաներն են՝ իրենց բնորոշ հոգեբանությամբ:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Лобанов А.А., Основы профессионально-педагогического общения, Москва, 2004.
2. www.pravmir.ru/monolog-i-dialog-pravila-postroeniya-i-vedeniya/
3. www.i-univer.com/p=75
4. Чернышевский Н. Г., Избранные педагогические сочинения./ Под редакций А. Ф.
5. Составитель А. В. Плеханов, М., Педагогика, 1983, 336 с
6. Շավարշյան Ա. Մ., գիրք Բ, հայպետուսմանկիրատ, Եր., 1961թ.: